

Aleksandar Dobrijević

Osvrt na inostranu recepciju radova Jovana Babića*

Apstrakt *U ovom radu se razmatra inostrana recepcija radova Jovana Babića, za koju se ispostavlja da je u velikoj meri živa i raznolika. To razmatranje je ograničeno na kratak i sasvim parcijalan prikaz recepcije samo dva Babićeva teksta koji su zasad privukli najviše pažnje.*

Gljučne reči: *Jovan Babić, etika, tumačenja, recepcija*

U ovom kratkom preglednom radu želimo da ispitamo u kojoj se meri, i na koji način, tekstovi pojedinih naših filozofa, koji se najčešće podvode pod rubriku „humanističkih“ naučnika, citiraju i koriste u renomiranim inostranim publikacijama. Zašto bismo to uopšte ispitivali, i s kojim ciljem? Najpre stoga da bismo široj zainteresovanoj javnosti skrenuli pažnju, ili ih naprosto podsetili, na činjenicu da radovi domaćih filozofa nisu bez uticaja u svetskim, a ne samo u regionalnim, razmerama. A potom, i s prethodnim u vezi, da bismo buduće istraživače podstakli na pokušaj izrade i objavljivanje kvalitetnih naučnih radova koji, kao takvi i pisani na svetskim jezicima, zasigurno neće ostati bez nekakvog odjeka u odabranim stručnim, a i u mundanim, krugovima. Na kraju krajeva, ako se ijedna humanistička disciplina nedvosmisleno može nazvati kosmopolitskom, onda je to filozofija.

753

Nije slučajno (budući da se autor ovog teksta i sam bavi filozofskom etikom) što smo se u ovom radu ograničili samo na prikaz, i to delimičan, inostranog prijema tekstova redovnog profesora na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu – dr Jovana Babića. Ime profesora Babića, kao svetski priznatog etičara i stručnjaka pre svega za Kantovu filozofiju morala, već je dugo prisutno u uglednim inostranim publikacijama, dakle mnogo pre nego što se pred današnje istraživače na našim prostorima postavio strogi *zahtev* da moraju da objavljuju u visoko rangiranim i visoko bodovanim inostranim časopisima. Štaviše, Babić je često ulazio u rizik da bude neshvaćen i ponekad protumačen na način koji ima prizvuk ostrašćene manihejske denuncijancije za političku nekorektnost nekih svojih tekstova, kako su oni ponekad bili percipirani.¹

* Članak je rađen u okviru projekata br. 43007 i br. 179041, koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Domaća stručna javnost Jovana Babića poznaje po knjigama *Kant i Šeler: fenomenološka kritika Kantovog formalizma u etici* (Beograd: IC SSO Srbije, 1986) i *Moral i naše vreme* (Beograd: Prosveta, 1998; Beograd: Službeni glasnik, 2005, drugo neizmenjeno izdanje),² kao i po visokostručnim člancima o Kantovoj etici, etici međunarodnih odnosa, filozofiji prava i politike, oglecima iz primenjene i praktične etike (konkretnije, iz bioetike i poslovne), enciklopedijskim odrednicama o metaetici i o odnosu etike i morala, ali i kao osnivača i organizatora tradicionalnih međunarodnih konferencija ILECS, te kao priređivača tematskih filozofskih časopisa i zbornika.³ Podsećamo i na to da je profesor Babić godinama bio urednik edicije „Primenjena etika“ u izdavačkoj kući *Službeni glasnik*, u kojoj su ediciji po prvi put na srpskom jeziku objavljeni prevodi vrhunске literature iz ove sve popularnije oblasti naučnog istraživanja.

754

Njegovi najzapaženiji članci (ovde se, još jednom nije na odmet naglasiti, ograničavamo na pominjanje samo onih članaka koji su objavljeni u inostranim publikacijama) jesu sledeći:⁴

„Die Pflicht nicht zu Lügen: eine vollkommene, jedoch nicht auch juristische Pflicht“, *Kant-Studien* 91 (2000), pp. 433–446. Ovaj članak se pominje i/ili citira u sledećim publikacijama: Phillip Hauner, *Das Lügenverbot bei Kant: Untersucht in seiner Schrift: „Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen“* (GRIN Verlag, 2009); Julius Alves

1 Npr. u analizi Babićevoг pristupa pojmu „poraza“ i „prava na pobedu“ u knjizi Trudy Govier, *Taking Wrongs Seriously: Acknowledgment, Reconciliation, and the Politics of Sustainable Peace* (Humanity Books, 2006), ili u prikazu Davida Lubana u časopisu *The Philosophical Review* 111/4 (2002), pp. 620–624.

2 U štampi su ili u najavi još tri Babićeve knjige: *Dužnost i sreća: studije o Kantovoj moralnoj filozofiji*, *Osnovi poslovne etike* i *Ogledi o odbrani*.

3 Prethodnih godina Babić je, zajedno za Petrom Bojanićem, priredio više velikih zbornika, većinom skupljenih u ediciju „ILECS“ kod *Službenog glasnika*. Poslednji od tih zbornika je *Globalno upravljanje svetom* (Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu/Dosije studio, 2012); taj zbornik je prevod izuzetno zapažene zbirke članka pod naslovom *World Governance: Do We Need It, Is It Possible, What Could It (All) Mean?* (edited by Jovan Babić and Petar Bojanić), koji je 2010. godine objavila ugledna izdavačka kuća Cambridge Scholars Publishing (Paperback 2013). Pored toga u štampi je i zbornik i *Rat: asimetrični rat i teorija pravednog rata*.

4 Skorašnji ogledi Jovana Babića koji će zasigurno tek imati svoju inostranu recepciju jesu „The Structure of Peace“, u *World Governance, edited by Jovan Babić and Petar Bojanić, Cambridge Scholars Publishing, 2010, 2013, pp. 202–216* (u srpskom prevodu objavljeno u knjizi *Globalno upravljanje svetom*, str. 239–261; uključeno, u nemačkom prevodu, u knjigu *Friedensgesellschaften - zwischen Verantwortung und Vertrauen*, koju su priredili Alfred Hirsch i Pascal Delhom, izdanje Verlag Karl Alber 2015); „On State, Identity and Rights: Putting Identity First“, *International Journal of Semiotic Law* 25 (2012), pp. 197–209; „Pacifism and Moral Integrity“, *Philosophia* 41/4 (2013), pp. 1007–1016; i „Reciprocal Illumination: Epistemological Necessity or Ontological Destiny?“ *Rivista di estetica*, n.s., 57 (3 / 2014), LIV, pp. 143–154.

„Vollkommene Tugendpflichten: Zur Systematik der Pflichten in Kants Metaphysik der Sitten“, *Zeitschrift für philosophische Forschung* 64/4 (2010), pp. 520-545; Юрген Штольценберг, „Кант и право на ложь“, *Кантовский сборник* 2 (2010); Giorgio Erle, „Tre prospettive su veridicità e agire morale: Leibniz, Kant, Hegel“, *Archetipolibri*, 2015.

„**Justifying Forgiveness**“, *Peace Review* 12/1 (2000), pp. 87-95. Ovaj tekst se citira i analizira u: E. Porter, *Peacebuilding: Women in International Perspective*, (Routledge, 2007); Jim Anderson, „What does morally permissible mean“, *Decorabilia* (2008); P. Clark, *The Gacaca Courts, Post-Genocide Justice and Reconciliation in Rwanda: Justice without Lawyers* (Cambridge University Press, 2010); B. A. Misztal, „Forgiveness and the construction of new conditions for a common life“, *Contemporary Social Science* 6/1 (2011); C. Field, „An examination of forgiveness and revenge in victims of crime“, PhD thesis, Murdoch University, 2012, E. Porter, *Connecting Peace, Justice, and Reconciliation*, Lynne Rienner Publishers 2015, Barbara A. Misztal, Political Forgiveness' Transformative Potentials, *International Journal of Politics, Culture, and Society*, April 2015.

755

„**The Ethics of International Sanctions: The Case of Yugoslavia**“, *The Fletcher Forum of World Affairs* 24, (2000), pp. 87-102 (koautorski rad sa Aleksandrom Jokićem). Na ovaj tekst se poziva Adeno Addis u tekstu „Economic Sanctions and the Problem of Evil“, *Human Rights Quarterly* 25, 2003, pp. 573-623; Ana S. Trbovich u knjizi *A Legal Geography of Yugoslavia's Disintegration* (Oxford: Oxford University Press, 2008); Wei He, „Can 'International Sanctions' in Foreign Policy be Ethical?“, *E-International Relations*, 2011. Jon Regnart, „Are Economic Sanctions a Viable Strategy for Coercing Another State?“, *E-International Relations*, Sep 6 2014.

„**War Crimes: Moral, Legal or Simply Political?**“, u *War Crimes and Collective Wrongdoing: A Reader*, ed. Aleksandar Jokic (Oxford: Blackwell, 2001), pp. 57-71. Ovaj članak se pominje u: Larry May, *Crimes Against Humanity: A Normative Account* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005); analizira u Anthony Ellis, „Introduction“, u *War Crimes and Collective Wrongdoing: A Reader*, ed. A. Jokic, pp. 1-26; u pomenutim tekstovima Trudy Govier i Davida Lubana (videti fusnotu 1), te u knjizi Page Wilson, *Aggression, Crime and International Security: Moral, Political and Legal Dimensions of International Relations* (Taylor & Francis: Routledge, 2009).

„**Economic Sanctions, Morality, and Escalation of Demands on Yugoslavia**“, *International Peacekeeping* 9 (2002), pp. 119-26 (koautorski rad sa Aleksandrom Jokićem). Pozivanje na ovaj članak može se naći kod

Patricia McCormicka, „Violence: Religion, Terror, War“, *Theological Studies* 67, 2006, pp. 143–162; A. Serban, „Past is prologue: legacies and effectiveness of United Nations sanctions“, Master thesis, Geneva: Graduate Institute of International and Development Studies, 2011 – pp. 104ff.

756

„**Foreign Armed Intervention: Between Justified Aid and Illegal Violence**“, u *Humanitarian Intervention: Moral and Philosophical Issues*, ed. A. Jokic (Peterborough, ON: Broadview Press, 2003), pp. 45–69. Iscrpna analiza ovog teksta nalazi se u uvodu Berlija Vilkinsa (Burleigh Wilkins, „Introduction“, *op. cit.* pp. 11–13). Babićev tekst se već u godini njegovog objavljivanja analizira u Howard Adelman, Law, Ethics and Preemption: The Case of Iraq <http://apo.org.au/research/law-ethics-and-preemption-case-iraq>, 2003. Zatim se pominje ili citira u: A. Jokic, „Genocidalism“, *The Journal of Ethics* 2004; Daniel Fischlin „Terrorism, Security, and Selective Rights in an Age of Retributive Fear“, *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies* 30 (2008), pp. 253–274, i Fischlinovoj knjizi *Concise Guide to Global Human Rights* (2006); Gillian Brock, „Humanitarian Intervention: Closing Gap Between Theory and Practice“, *Journal of Applied Philosophy* 23/3 (2006), te u njenoj knjizi *Global Justice: A Cosmopolitan Account* (Oxford: Oxford University Press, 2009); John P. Curley „Is There a Right to Unilateral Humanitarian Intervention and, If Not, Do Catholic Social Principles Demand One?“, *Journal of Catholic Legal Studies* 47 (2008), pp. 391–419; José-Antonio Orosco u tekstu „Defending the Great Community: Royce’s Concept of Humanitarian Intervention“, *Transactions of the Charles S. Peirce Society: A Quarterly Journal in American Philosophy* 46 (2010), pp. 266–281; Sharon Anderson-Gold, „Terrorism and the Politics of Human Rights“, *Social Philosophy Today* 20 (2010), pp. 155–164; Wendy Palmquist, „The failure of humanitarian intervention in an era of state authority“, FGS - Electronic Theses & Dissertations (Public), University of Manitoba, 2010; Paul Di Stefano, „Human Rights Violations and the Moral Permissibility of Military Intervention“, *Peace Review*, 23/4 (2011), pp. 537–545; Joshua J. Kassner u tekstu „Deliberating About Justice: The Role of Justice in the Practical Deliberations of States“, *Contemporary Political Theory* 10 (2011), pp. 210–231 (u neizmenjenom obliku ovaj rad je preštampan u autorovoj knjizi *Rwanda and the Moral Obligation of Humanitarian Intervention*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2012); Abdelhamid El Ouali, „The Weakening of States’ Territorial Sovereignty“, u *Territorial Integrity in a Globalizing World* (Springer, 2012).

„**Toleration vs. Doctrinal Evil in Our Time**“, *The Journal of Ethics: An International Philosophical Review* 8 (2004), pp. 225–250. Ovaj članak

navodi se u: disertaciji koju je napisao Thomas Rhett Graves, *The Thematic Meaning of Face-To-Face Conflict Experiences: A Hermeneutic-Phenomenological Investigation* (PhD, The University of Tennessee, Knoxville, 2006); A. O'Connor, „Infotainment's appeals and Consequences, *Neo Americanist* 2009; Tonya E. Lee, „Toleration as a Concept: Paradoxical or Practicable?“, *Forum on Public Policy* 4 (2010); u disertaciji M. C. Hanes, *Old Europe versus New Europe: Cultural Similarity, Tolerance, Religion and Anti-Americanism in a Divided European Union*, Louisiana State University, 2011; u knjizi Mone Siddiqui, *The Good Muslim: Reflections on Classical Islamic Law and Theology* (Cambridge University Press, 2012); u disertaciji L. Franken, „Evil, morality and modernity“, Stellenbosch University, 2012; L. Timmons, „Does God Have a Right to Judge? The Aztecs' False Worship Practices Result in God's Judgment in the Unlikely Form of Hernán Cortés“, Masters Thesis, *Digital Commons @ Liberty University*, 2013; M. Siddiqui, *Christians, Muslims, and Jesus* (Yale University Press, 2013).

757

Ovde ćemo se ograničiti na kratak i sasvim parcijalan prikaz recepcije samo dva Babićeva teksta koji su zasad privukli najviše pažnje. Prvi od njih je „Foreign Armed Intervention: Between Justified Aid and Illegal Violence“. On je privukao najviše pažnje u stranoj stručnoj javnosti, što možda treba pripisati provokativnim tezama koje taj tekst sadrži. Još je Berli Vilkins (Burleigh Wilkins)⁵ ukazao na neke od tih teza, eksplicirajući da Babić opisuje humanitarne akcije kao vrstu fanatizma, sa ciljem nametanja jedne „vrednosne matrice“ ne samo državi u kojoj se interveniše nego konačno i celom svetu⁶. Vilkins zaključuje, slažući se sa Babićem, da je to u potpunoj nesaglasnosti sa pretpostavljenom vrednošću tolerancije založene u postojeći koncept suvereniteta nacionalnih država i regulativnom idejom ravnopravnosti svih država.⁷ Cilj humanitarnih intervencija otuda nije zaštita bilo kakvih uspostavljenih prava, već stvaranje jednog novog svetskog poretka u kome bi prava suverenih država bila žrtvovana na oltaru onoga za šta se ispostavlja da je američko shvaćanje opšteg dobra, zaključuje Vilkins⁸. Rezultat je militarizacija sveta i nestajanje civilnog određenja ovlašćenja država. Ako su označene da pokazuju nedovoljno poštovanje ljudskih prava, države bivaju izolovane,

5 Burleigh T. Wilkins, „Introduction“, u A. Jokic, ed. *Humanitarian Intervention: Moral and Philosophical Issues*, Broadview Press 2003, pp. 11-13.

6 *Ibid.* p. 11.

7 *Ibid.*

8 *Ibid.* p. 12.

stavljene pod sankcije, oslabljene i konačno vojno napadnute. Tako u ime ljudskih prava i demokratije intervencije postaju sredstvo ostvarenja unificiranog i ujedinjenog sveta u kome sloboda zasnovana na zakonu, koji se uzima za „naš zakon“, gubi stvarni smisao.

758

Vilkins iznosi i tri kritičke primedbe. Prvo, iako samo usput, Vilkins sa skrivenom rezervom pominje Babićevu tezu da nesprovođenje zakona od strane neke države, pa bilo da je ta država „nevoljna, nesposobna ili nekompetentna“ da to uradi⁹, predstavlja nedopustivu anomaliju u međunarodnom zakonu i da je to bolji razlog za intervenciju od „humanitarnih konsideracija“. Drugo¹⁰, on stavlja u pitanje Babićevu pretpostavku da su susedi (npr. u intervenciji Indije u Istočni Pakistan 1971, ili Tanzanije u Ugandu 1979. godine) u boljoj epistemičkoj poziciji od dalekih imperija koje slede neku širu i nezavisnu vrednosnu shemu u kojoj se specifičnosti relevantne za lokalna društva i njihovu istoriju gube ili potiskuju. Ali, zamera Vilkins, nije jasno zašto bi susedi imali više prava da ocenjuju opravdanost intervencija od dalekih ali moćnih država sa više resursa.

Treća¹¹ Vilkinsova primedba, dalekosežnija i jača, odnosi se na Babićevu tezu da ako postoji pravo na intervenciju, onda takođe postoji i dužnost da se interveniše. Babić naime tvrdi da intervencije, pošto predstavljaju kršenje prethodne zabrane mešanja u unutrašnje poslove suverenih država, mogu biti opravdane samo kao veoma redak izuzetak ove prethodne zabrane i taj izuzetak mora biti opravdan snažnim argumentima da bi se ova prethodna zabrana opovrgla. Ovo snažno opravdanje daje osnovu za uspostavljanje one vrste prava koju imaju npr. policajci da, iako je svačija sloboda zagarantovana, uhapsu kriminalca: njihovo pravo da to urade zasniva se na njihovoj dužnosti da to urade, što ukazuje da se radi o veoma specifičnom „pravu“, različitom od drugih vrsta prava. Vilkins, ne dovodeći načelno u pitanje Babićev argumentativni sled¹², ipak pita da li onda

9 *Ibid.*

10 *Ibid.*

11 *Ibid.*, p. 13.

12 Howard Adelman, u tekstu „Law, Ethics and Preemption: The Case of Iraq“, <http://apo.org.au/research/law-ethics-and-preemption-case-iraq>, fn. 10, kaže kako ne razume ovu Babićevu tvrdnju da, ako postoji prethodna i već uspostavljena dužnost neintervencije, pravo na intervenciju, kada postoji, povlači dužnost da se interveniše. Ali pošto je ova dužnost neintervencije jedna univerzalna međunarodna obaveza, onda se ne vidi kako bi se intervencija uopšte mogla opravdati drugačije nego kao izuzetak. Ako, pak, taj izuzetak nije takođe predmet neke obaveze nego samo jedno „pravo“, kako bi onda takvo pravo moglo da poništi jednu tako jaku univerzalnu obavezu? Međutim, za Adelmána ne postoji obaveza neintervencije (koja je prevaziđena zajedno sa zastarelim pojmom nacionalnog suvereniteta) tako da nema prepreke da se pravo na intervenciju ne uspostavi kao univerzalno pravo.

kada su razlozi za intervenciju tako jaki da nadvladavaju dužnost da se ne interveniše (zabranu intervencije kao nužan deo međunarodnog prava) strana koja je u stanju da interveniše može sama da proceni da li će da se u to upusti, tj. da li je u takvoj situaciji moralno dopustivo da se, na primer, troškovi intervencije uzmu kao opravdanje da se ne interveniše? Drugim rečima, da li intervencionisti imaju obavezu, a ne samo pravo, da se žrtvuju za one u čiju korist to čine?

Među nabrojanim autorima koji se se pozivaju na Babićev tekst o vojnim intervencijama, Džoša Kasner (Joshua Kassner) nastoji da što obuhvati obradi argumentaciju koja je u tom tekstu iznesena: naročito ono što je Kasner eksplicitno nazvao „Babićevim argumentom na osnovu antipaternalizma“.¹³ Naime, prema njemu, Babić navodno tvrdi da je antipaternalizam, unutar međunarodnih odnosa, najuže vezan s individualnim ljudskim pravima.¹⁴ Kažemo navodno, jer, iako Babićev argument protiv intervencija zaista jeste antipaternalistički, osnov njegovog antipaternalizma nisu individualna ljudska prava, već je to sloboda, sloboda kolektiva da svoju posebnost zaštiti suverenitetom, odnosno državom. Štaviše, Babić kritikuje ljudska prava kao loš i pogrešan instrument za evaluaciju, instrument pogodan za manipulativne upotrebe.¹⁵ Kasner se slaže da države (pogotovu one finansijski i vojno moćne) treba da se uzdržavaju od mešanja u unutrašnje stvari drugih (manje moćnih) država, čak i ako je takvo mešanje namenjeno tome da služi interesima budućih stanovnika te države, zato što je koncepcija vrednosti („dobra“) do koje drže zastupnici intervencije samo jedna među brojnim suparničkim koncepcijama. Ali poštovanje slobode zahteva da države pokazuju toleranciju prema koncepcijama dobra koje su u drugim državama izabrane, čak i ako se pokaže da su takvi izbori pogrešni. I to je upravo Babićev argument na osnovu antipaternalizma – da sloboda kolektiva, a ne poštovanje individualnih ljudskih prava, opravdava princip antipaternalizma u međunarodnim odnosima.

Za razliku od Kasnera, Danijel Fišlin (Daniel Fischlin)¹⁶ drugačije čita Babićev tekst kada, pozivajući se na njega, kaže da prointervencionističko stanovište u pogledu obezbeđivanja ljudskih prava putem oružanog sukoba „funkcioniše kao neprestani generator sve učestalijih sukoba“.¹⁷

13 Joshua J. Kassner, „Deliberating About Justice: The Role of Justice in the Practical Deliberations of States“, *Contemporary Political Theory* 10 (2011), p. 218, 222.

14 Kassner, „Deliberating About Justice“, p. 218.

15 Up. Babić, „Foreign Armed Intervention“, pp. 45-46.

16 Daniel Fischlin, „Terrorism, Security, and Selective Rights in an Age of Retributive Fear“, p. 264.

17 Babić, „Foreign Armed Intervention“, p. 65.

Drugi Babićev tekst čiju ćemo recepciju ovde ukratko izložiti jeste članak „War Crimes: Moral, Legal or Simply Political?“. Navešćemo samo kako su ovaj tekst čitali Entoni Elis (Anthony Ellis) i Pejdz Vilson (Page Wilson). Elis¹⁸ polazi od Babićeve tvrdnje da zakon nije ono što *treba* da bude dopušteno (ili zabranjeno), već o tome šta je (od strane ovlašćenog zakonodavca) *odlučeno* da bude dozvoljeno (ili zabranjeno). To povlači da nema zakona bez države (iako države mogu međusobnim ugovorima da se obavezuju i pravila ovog obavezivanja će imati zakonsku snagu), i da „međunarodni zakon“ nije pravi zakon. Elis ispravno zaključuje da je ova pozicija usklađiva sa zahtevima *jus in bello*, prihvatajući Babićevu karakterizaciju „ratnog zločina“ kao običnog zločina počinjenog u kontekstu (i pod okriljem) rata. U sintagmi „ratni zločin“ pridev „ratni“ ništa ne dodaje, niti oduzima, kriterijumu vrednovanja postupaka, što će reći da su ratni zločini zapravo samo obični zločini koji se vrše u specifičnom kontekstu. *Jus in bello* se odnosi na „obične“ ratne zločine, ali ne i na zločin protiv mira, za koji Babić smatra da predstavlja pravi ratni zločin koji se sastoji u proizvodnji uzroka rata ili njegovog nepotrebnog nastavljanja. Ali, kako napominje i Elis, kada kažemo da je „agresivni“ rat zločin protiv mira, onda izgleda da je unapred određeno ko je u pravu a ko nije. Ako je tako, onda to rat pretvara u neku vrstu policijske akcije. To bi, kako Elis tumači Babića, bilo prihvatljivo ako bi postojala svetska država (jer bi tu onda postojao pravi svetski zakon), ali u njenom odsustvu ratni zločin postaje „samo politička akcija prerušena u pravni privid“, dajući pobedničkoj strani mogućnost da definiše šta će se smatrati ratnim zločinom.

Vilsonova,¹⁹ pak, razmatra problem koji Babić naziva „pravo na pobeđu“²⁰ kao cenu uvođenja izvesnih pojmova u međunarodno pravo, pravo iza koga ne stoji nikakva predstavnička, demokratska vlast. Tako pojam „agresije“ svodi rat na izvestan tip policijske akcije ili mere, budući da se, kako je u prethodnom pasusu naznačeno, zločin agresije svodi samo na zločin protiv pobednika, pa je tako njegoova priroda politička, a ne legalna ili moralna. Prema Babiću, kako to Vilsonova sažima, cena inkorporisanja pojma agresije u međunarodno pravo znači gubitak samog pojma rata, što je neopravdano u odsustvu svetske države. Taj pojam povlači da je moralna ispravnost ili neispravnost svake strane određena unapred, pre nego što je ratna aktivnost počela, što po Babiću, prema tumačenju Vilsonove, znači postojanje „prava na pobeđu“. Tome nasuprot, tradicionalna pravila ratovanja nalažu da protivnici koji ulaze u rat (konačni)

18 Anthony Ellis, „Introduction“, p. 6.

19 Page Wilson, *Aggression, Crime and International Security*, pp. 16-17.

20 Babić, „Foreign Armed Intervention“, p. 64.

ishod moraju prihvatiti kao pravedan. Jedina osnova koja podupire „pravo na pobjedu“ jeste gola moć, pa tako subjektivno i prethodno određivanje koja je strana ovlašćena na pravo na pobjedu – što se nužno pretpostavlja uvođenjem pojma agresije u međunarodno pravo – osigurava da takozvani „zločin protiv mira“ ostaje političko oruđe kojem pribegavaju moćne države, bez moralnog ili legalnog opravdanja.

Namera ovog kratkog teksta nije detaljna i sveobuhvatna analiza svih odjeka Babićevih tekstova u inostranstvu, već samo ilustracija postojanja povelike i raznovrsne recepcije tih tekstova. Najambiciozniji od tih tekstova, „Toleration vs. Doctrinal Evil in Our Time“ uglavnom je doživeo usputna pominjanja, više u vezi sa analizom netolerancije nego sa doktrinarnom prirodom onoga što je, po Babićevom mišljenju, glavno zlo našega doba – *doktrinarno zlo*. Mali tekst o opraštanju („Justifying Forgiveness“) oživeo je svoju prisutnost deset godina nakon što je objavljen. U jednom slučaju analiza pojma tolerancije iz ovog teksta iskorišćena je za utvrđivanje demarkacije između moralno dopustivog i moralno nedopustivog, što ukazuje na moguću razuđenost u tumačenjima argumenata sadržanih u Babićevim tekstovima. Uopšte, stiče se utisak da se Babićevi tekstovi obično citiraju nakon dužeg vremena od njihovog objavljivanja.

Možemo zaključiti da je inostrana recepcija Babićevih radova, bilo da je afirmativna ili kritički intonirana, prilično živa i raznolika, a to može biti samo zbog kvaliteta i relevantnosti u njima iznete argumentacije.

761

Aleksandar Dobrijević

Review of Foreign Reception of Jovan Babić's Works

Summary

In this paper, the author discusses foreign reception of Jovan Babić's works, which turns out to be very much alive and diverse. More precisely, the author limits himself to a short and very partial review of reception of only two Babić's texts that, so far, attracted the most attention.

Key words: Jovan Babić, ethics, interpretations, reception